

2010 m. lapkričio 26 dieną Lietuvos kultūros tyrimų institute, viešajame posėdyje, Daiva Šabasevičienė

apgynė daktaro disertaciją „Jono Vaitkaus režisūros modeliai“ (Menotyra, H 330 Teatrologija). Disertacijos mokslinė vadovė – doc. dr. Rasa Vasinauskaitė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas); gynimo tarybą sudarė doc. dr. Ramunė Marcinkevičiūtė (pirmininkė, Lietuvos muzikos ir teatro akademija), dr. Vida Bakutytė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas), prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė-Pakerienė (Vilniaus universitetas), dr. Vytautas Rubavičius (Lietuvos kultūros tyrimų institutas), prof. dr. Jurgita Staniškytė (Kauno Vytauto Didžiojo universitetas), oponento prof. habil. dr. Irena Aleksaitė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija), doc. dr. Aušra Martišiūtė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas).

Disertacijoje „Jono Vaitkaus režisūros modeliai“ šio režisieriaus kūryba analizuojama pasitelkiant modelio sąvoką, kai modelis suvokiamas kaip tam tikra teorinė režisūrinė sistema, kuri keičiasi ne tik per visą kūrybinį J. Vaitkaus laikotarpį, bet ir sceniškai įgyvendinant vieną ar kitą spektaklį. J. Vaitkaus režisūros novatoriškumo esmė – skirtingos spektaklio struktūrinių elementų proporcijos, o jų santykių ypatumai ir lemia atskirų spektaklių priklausomybę vienam ar kitam režisūriniam modeliui.

Atsižvelgiant į XX a. pabaigos – XXI a. pradžios teatro režisūros pobūdį ir J. Vaitkaus kūrybos apimtį, disertacijoje išskiriami keli modelių tipai: spektaklio raiškos ir turinio aspektu – realusis, politinis-socialinis, poetinis modeliai; spektaklio sandaros aspektu – homofoninis ir polifoninis modeliai. Šie modeliai identifikuojami atsižvelgiant į režisieriaus pasirinktą žanro (drama, absurdo drama, poetinė drama, komedija, tragikomedija, tragedija), vaidybos stilistikos (psichologinė, groteskiška, ekspresionistinė), scenografijos (aktyvi, neutrali, pasyvi), muzikos (aktyvi, neutrali, pasyvi) santykį ir įvairias modifikacijas.

Kurdamas vieno ar kito modelio spektaklius J. Vaitkus ne tik išplečia teatro ribas, bet ir formuoja unikalų savo kūrybos sistemą. Išnagrinėjus J. Vaitkaus režisūros modelių pavyzdžius, konstatuota, kad modelis gali būti vienas svarbiausių režisūros tipologijos terminų. Klasifikuoti spektaklius pagal modelius skatina teatrinė praktika, nes modelio sąvoka padeda ne tik suprasti režisieriaus kūrybines intencijas, bet vaisingiau interpretuoti ir įvertinti meninę spektaklio kalbą.

Lietuvos kultūros tyrimų instituto Muzikos ir teatro istorijos skyriaus informacija

2010 m. gruodžio 21 d. Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, viešajame posėdyje, apginta Ramunės Balevičiūtės daktaro disertacija „Žaidybinio teatro raiška Rimo Tumino režisūroje 1978–2005 m.“ (Menotyra, H 330 Teatrologija). Disertacijos mokslinė vadovė – prof. dr. Ramunė Marcinkevičiūtė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija); gynimo tarybą sudarė prof. habil. dr. Irena Aleksaitė (pirmininkė, Lietuvos muzikos ir teatro akademija), prof. dr. Jurgita Staniškytė (Vytauto Didžiojo universitetas), doc. dr. Helmutas Šabasevičius (Lietuvos kultūros tyrimų institutas), doc. dr. Audronė Girdzijauskaitė, doc. dr. Aušra Jurgutienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), oponento prof. dr. Jūratė Baranova (Vilniaus pedagoginis universitetas) ir doc. dr. Rasa Vasinauskaitė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas).

Disertacijoje tiriamas režisieriaus Rimo Tumino kūrybos savitumas ir jo kuriamo meninio pasaulio prigimtis. Darbe siekiama atskleisti ne tik spektaklių estetinį unikalumą, bet ir jų suvokimo kontekstus. Analizuojant R. Tumino kūrybą žaidybinio teatro modelis pasirinktas kaip paradigmintis ir vyraujantis, tačiau režisūros savitumą lemia skirtingos jo modifikacijos bei junginiai su kitais teatro modeliais, pirmiausia – psichologinio teatro.

Žaidybinio teatro samprata šiame darbe apibrėžiama remiantis daugiausia estetinėmis, bet kartu ir sociologinėmis, antropologinėmis, psichologinėmis, lingvistinėmis bei filosofinėmis žaidimo teorijomis.

Tyrimas aprėpia R. Tumino režisūrą nuo jo pirmųjų spektaklių iki 2005 m., kuriuos galima laikyti vieno iš režisieriaus kūrybos etapų pabaiga. Disertacijoje apžvelgiamos skirtingos žaidimo sampratos ir žaidimų klasifikacijos, pristatoma „tekstų-žaidimų“ teorija, apibrėžiama žaidimo ir teatro koreliacija, aptariama žaidybinio teatro formų įvairovė ir nužymimos žaidybinio teatro modelio raiškos gairės R. Tumino režisūroje; analizuojamas pirmuosiuose R. Tumino spektakliuose pasitelkiamų žaidybinio teatro elementų pobūdis ir paskirtis; nagrinėjamos žaidybinio ir epinio bei postdraminio teatro sąsajos, tiriami, kaip žaidybinės režisūrinės strategijos veikia žanro ir stiliaus kategorijas; tiriami R. Tumino žaidybinio teatro samprata, kurią reprezentuoja šio amžiaus pradžioje sukurti spektakliai, gilinamasi į žaidybinio ir psichologinio teatro modelių, esminių R. Tumino kūryboje, koreliaciją.

Tyrimui pasirinkti reikšmingiausi aptariamojo laikotarpio R. Tumino spektakliai, padedantys atskleisti žaidybinio teatro formų įvairovę individualiose režisūrinėse interpretacijose. Darbe parodoma, kaip jau debiutiniame R. Tumino spektaklyje aptiktos žaidybinio teatro užuomazgos tolydžio stiprėjo, kol brandžiuoju režisieriaus kūrybos periodu išsikristalizavo į daugiaspektę žaidybinio teatro koncepciją, atveriančią savitą pasaulio suvokimą.

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Meno istorijos ir teorijos katedros informacija

**VDU MOKSLINIO PROJEKTO
„POSTSOVIETINIS LIETUVOS TEATRAS:
ISTORIJA, TAPATYBĖ, ATMINTIS“
BAIGIAMOJI KONFERENCIJA
„PASIKARTOJIMAI: ATMINTIS IR TAPATYBĖ
POSTSOVIETINIAME LIETUVOS TEATRE“**

2011 m. gegužės 20 d. Vytauto Didžiojo universitete įvyko VDU Menų fakulteto Teatrologijos katedros surengta mokslinė konferencija „Pasikartojimai: atmintis ir tapatybė postsovietiniame Lietuvos teatre“, kurioje siekta įvairiapusiškai konceptualizuoti postsovietinio Lietuvos teatro situaciją.

Kaip knygoje *The Haunted Stage: The Theatre as Memory Machine* (2001) teigia Marvinas Carlsonas, visos teatrinės kultūros atspindi supratimą, jog teatras yra pasikartojimų, sugrįžimų ir persekiojančių praeities šmėklų vieta: „papasakotų istorijų perpasakojimas, išgyventų jausmų pergyvenimas, atliktų įvykių reprezentacija yra ir visuomet buvo visų laikų ir šalių teatrinų praktikų pamatas“. Pačia savo metafizine charakteristika teatras yra susijęs su istorine sąmone, kultūrine atmintimi ir socialine tapatybe. Į sceną nuolat sugrįžtantys klasikinės ar modernios dramaturgijos tekstai, įvaizdžiai ir raiškos stiliai priverčia kas kartą iš naujo įvertinti meninę praeities galią ir imtis estetiškos dabarties savirefleksijos. Kritiško apibrėžimo reikia nepastebimiems įpročiams ir kanonams, perduodamiems per teatrinės institucijas, konvencijas ir kultūrinius kodus. Konferencijoje teatro tyrėjai ir praktikai reflektiviai sugrįžo prie meninių ir socialinių Lietuvos teatro tapatybių, ypač pabrėždami jų reikšmes tranzitinėje, postsovietinėje, posttotalitarinėje pastarųjų dviejų dešimtmečių Rytų Europos kultūros situacijoje.

Konferencijoje pranešimus skaitė 13 teatrologų iš Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Lietuvos kultūros tyrimų instituto, Klaipėdos universiteto. Prof. dr. Jurgita Staniškytė (VDU) kalbėjo apie estetinį modernizmo kanono likimą šiuolaikiniame teatre. Doc. dr. Rasa Vasinauskaitė (LMTA, LKTI), išskirdama XX–XXI a. sandūros režisūros strategijas, apibrėžė šiuolaikinės teatrinės reprezentacijos poslinkius. Doc. dr. Edgaras Klivis (VDU) kritinės atminties šiuolaikiniame teatre, o Lina Klusaitė (VDU) mitologizuotos mąstysenos aspektais tyrinėjo postkolonijinio būvio apraiškas teatro praktikose. Doc. dr. Šarūnė Trinkūnaitė (LMTA, LKTI), dr. Martynas Petrikas (VDU) bei dr. Ramunė Balevičiūtė (LMTA) analizavo istorijos režisūrą ir teatrinės atminties formas. Doc. dr. Ina Pukelytė (VDU) finansavimo kriterijų aspektu apžvelgė institucinę postsovietinio teatro situaciją. Savo tyrimus pateikė ir doktorantės: Asta Valiukaitė (VDU) imitacijos, transformacijos bei deformacijos aspektais atskleidė bibliinių įvaizdžių raišką, o Jūratė Grigaitienė (KU, VDU), Greta Klimavičiūtė-Minkštimienė (VDU) bei Gabrielė Labanauskaitė (LMTA) skirtingais

rakursais tyrinėjo vaidybos situaciją šiuolaikinėje teatro kultūroje. Konferenciją baigė režisieriaus prof. Gyčio Padegimo (KU) pranešimas apie režisūrinę atminties traktuotę teatre.

Konferencija yra Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Postsovietinis Lietuvos teatras: istorija, tapatybė, atmintis“ MIP-05/2010 dalis. Vytauto Didžiojo Menų fakulteto Teatrologijos katedros mokslininkų įgyvendinamo projekto tikslas – suformuluoti bendrą Lietuvos teatro raidos po 1990 m. koncepciją, išryškinti estetinės, visuomeninės, politinės teatro bei jo formų kaitos tendencijas istorinių slinkčių, tapatybės konstravimo bei globalizacijos ir transnacionalumo iššūkių kontekstuose. Įgyvendinant projektą atlikti fundamentiniai postsovietinio Lietuvos teatro, jo sampratos bei raiškos formų tyrimai, teatras analizuotas kaip viešosios atminties mediatorius, taip pat tirta jo sąveika su nacionalinės, kultūrinės, socialinės tapatybės slinktimis, analizuotos performatyvių istorijos rekonstrukcijų teatre priemonės bei šiuolaikinių globalios kultūros iššūkių įtaka Lietuvos teatro kaitai. Projekto metu buvo surengtos dvi viešos paskaitos (Kaune, Vytauto Didžiojo universitete, ir Vilniuje, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje) bei du tyrimų problematiką atspindintys moksliniai seminarai (Kaune, Kauno valstybiniame lėlių teatre, ir Vilniuje, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje). Vienas projekto rezultatų – 2010 m. išleistas tarptautinis mokslinių straipsnių rinkinys *Performing History from 1945 to the Present (Istorijos (re)konstrukcijos nuo 1945-ųjų iki dabar)*. Projektą įgyvendinantys mokslininkai prof. dr. Jurgita Staniškytė, doc. dr. Edgaras Klivis, doc. dr. Rasa Vasinauskaitė bei dr. Martynas Petrikas parengė kolektyvinę monografiją *Postsovietinis Lietuvos teatras: istorija, tapatybė, atmintis*, kurioje apibendrinami projekte atliktų tyrimų rezultatai.

VDU Menų fakulteto Teatrologijos katedra